

KRÚDY ÉS A TÖRTÉNELEM

A közszájon forgó Krúdy-legendák közül íme az egyik, igen tetszetős. Amikor a húszas évek végén történelmi regények írásába fogott, megkérte könyvtáros ismerősét, gyűjtse össze számára a Moháccsal foglalkozó szakirodalmat. Midőn újra betért a Nemzeti Múzeum könyvtárába, meglátva a felhalmozott vastkos köteteket, szelíden somolygott, s elment. Akkor már egyszerre két történelmi regénye is futott folytatásokban a Pesti Napló és a Magyarság hasábjain.

Az efféle csattanós anekdotára szokás mondani: ha nem igaz is, akkor is találó. Mert az tény, hogy Krúdy soha nem végzett elmélyült kutatómunkát arról a korról, amelyről írt, nem halmozott föl megírásra váró cédulagyűjteményt. Néhány fontos munkát azonban mégis forgatott, *Az első Habsburg* egy helyén lábjegyzetben is megadja idézete forrását. De nem ragaszkodott szigorúan a tényekhez. Nemcsak egyes események (Róbert Károly halálának időpontja, az első magyar Habsburg-uralkodó megkoronázása) évszámát hibázza el, könnyedén költ és színezi ki meg nem történt történelmi epizódokat (pl. *Mátyás király válik*). Író volt és nem történész: a hangulati hatás érdekében például könnyű kézzel öregítette meg a húszas éveiben járó Ferenc császárt. Helyesen cselekedett. A jakobinus szervezkedést véresen

megtorló I. Ferenc uralkodásának további negyven éve azt igazolta, hogy valóban „öreges”, a konfliktusokat rendőri úton megoldó uralkodó fején díszelgett a magyar korona.

Történelmünk, jelesen a koronás fők krónikája telistele van megírásra érdemes, izgalmas esetekkel. Különösen középkori uralkodóink sorsa kiált olykor a királydrámákat költő Shakespeare tolla után. Véres végkifejletek kínálgatják magukat a témát keresőknek: a szó szoros értelmében agyonvert Péter sorsa, a menekülés közben lovak által összetaposott I. Andrásé, a várandósan lováról lezuhanó Mária királynőé, vagy a merénylet áldozatává lett Kis Károlyé, hogy az iskolai memoriterből Arany János jóvoltából ismerős „hús cseppet” ivó V. Lászlót ne is említsük.

Krúdy nem írt ezekről a rendkívüli sorsú magyar királyokról. Történelmi témaválasztása eléggé esetlegesen alakult. Pályája elején, az 1900-as években valósággal ontotta az ifjúsági lapoknak a gyerekeknek szóló írásokat. Ezek között szerepel a Szent István és a Kun László korát felidéző két elbeszélés. Későbbi történeti tárgyú munkáiban is megőrizte azt a mesemondó hangvételt, mellyel múltbatekintéseit úgy a gyermek, mint a felnőtt olvasók számára érdekessé tette. Soha nem gügyög, nem száll alá valamiféle irodalmi magaslatról, hogy a kicsinyeket és a tudatlanokat mintegy okítsa. Megüt egy hangot, s azt folytatja mindvégig. Olykor emiatt ejt hibát, vét a történeti hűség ellen.

Históriai tárgyú művei pályája utolsó harmadában sokasodnak meg. Ekkor a regény és az emlékidéző, olykor túl hosszúra nyúló tárca műfaját választja legszí-

vesebben. Mohács-trilógiája fontos helyet foglal el írója életében és a magyar történelmi regények sorában. Jelentős művei többségén túlvan már ekkor, és elhatalmasodó súlyos betegsége is hátráltatja, hogy erőit összefogva a magyar XVI. század gazdagon árnyalt körképét rajzolja meg. Okkal-joggal bírálta például Németh László és Veres Péter Krúdy történeti adatkezelését és befelé tekintő látásmódját. Ám Harsányi Zsolt vagy Gulácsy Irén divatos, a középosztályi ízlést kiszolgáló, hazafiasságban túlburjánzó történelmi regényeit messze túlszárnyalják Krúdynak a valóságot mindig ábrándokon és álmokon átszűrő, költött valóságukban is pontos mondatai, gondolatai. Mert a tényekben tévedett olykor, képzelete sokszor elragadta, de a lényegét mindig jól látta és láttatta.

Aki itteni közlésük sorrendjében olvassa végig ezeket az írásokat, rádöbbenhet, hogy a habsburgok előtti magyar királyok, származzanak akár Árpád véréből, lengjen fölöttük akár Anjou-liliomos címer vagy óvja őket Hunyadi pajzsa, valamiképp mind egy nagy álom szereplői, melyből még a török fenyegetés országvesztő rémképe sem éleszti föl őket. Felelős koronás fők illúziók után futnak, gyarló emberi vágykat kergetnek, nem a Kárpát-medencét akkor még kitöltő magyarság iránti felelősségtudat irányítja cselekedeteiket. Aztán követik őket a szerencsés és okos Habsburgok – ha nem is ötszáz évre, mint Krúdy többször is tévesen véli –, akik négy évszázadon át a húzd meg, ereszd meg politikájával sakkban tartják nemzeti vágyainkat, olykor a kivégző pallos és az akasztófa segítségével, legtöbbször azonban az abszolutista politika szorításával. S akik magyar tehet-

ségből és áldozathozatalból egy lassan öregedő, végül szinte mumifikálódó birodalmat hoznak létre, melynek országokat maga alá temető széthullása után pár esztendővel már igencsak megértő, sőt, nosztalgikus hangon ír róla a szinte mindenéből kifosztott emlékező.

Az első világháborút követő lassú konszolidáció javaiból Krúdy nemigen részesült – igaz, életmódja miatt mindig is rendezetlen anyagi feltételek között élt – így majdnem természetesnek hat, hogy Ferenc József halálának tizedik és születésének századik évfordulója (1926 és 1930) között kötetnyi írása készül a két utolsó magyar királyról. Terjengősnek látszó publicisztikáinak minden sora mögött saját emlék és élmény lappang, így ezeket a cikkeket forrásértékű kordokumentumként is lapozhatják a korszak kutatói. S bár legjobb írói formájának éveiben más témák és hősök foglalkoztatták mindig könnyen megtermékenyülő képzeletét, örülnünk kell annak, hogy történelmi múltunk, s a magyar királyok regényes történetei mélyen érdekelték.

Könyvünk uralkodásuk sorrendjében mutatja be azt a tizenhat magyar királyt a valaha létezett ötvennégyből, akikről Krúdy cikket, elbeszélést vagy regényt publikált. Ha csak lehetett, igyekeztünk az író életében megjelent utolsó közlést alapul venni, mert a modern, hatvanas-hetvenes évekbeli kiadásokban nem egyszer megcsonkítva nyomtatták újra Krúdy szövegeit. Az egyes írások végén megadjuk az első vagy a leghitelesebbnek tekinthető megjelenés helyét és időpontját. Ha az adott műből csak részletet közlünk, azt külön jelezzük.

Kelecsényi László

MAGYAR KIRÁLYOK URALKODÁSI IDEJE

- Szent István* (997–1038)
I. Péter (1038–1041, 1044–1046)
Aba Sámuel (1041–1044)
I. András (1046–1060)
I. Béla (1060–1063)
I. Salamon (1063–1074)
I. Géza (1074–1077)
Szent László (1077–1095)
Könyves Kálmán (1095–1116)
II. István (1116–1131)
II. (Vak) Béla (1131–1141)
II. Géza (1141–1162)
III. István (1162–1172)
II. László (1162–1163)
IV. István (1163)
III. Béla (1173–1196)
I. Imre (1196–1204)
III. László (1204–1205)
II. András (1205–1235)
IV. Béla (1235–1270)
V. István (1270–1272)
IV. (Kun) László (1270–1290)
III. András (1290–1301)
I. Vencel (1301–1305)

I. Ottó (1305–1308)
Károly Róbert (1308–1342)
Nagy Lajos (1342–1382)
I. Mária (1382–1385)
II. (Kis) Károly (1385–1386)
I. Zsigmond (1387–1437)
I. Albert (1437–1439)
I. Ulászló (1440–1444)*
V. László (1453–1457)
I. Mátyás (1458–1490)
II. Ulászló (1490–1516)
II. Lajos (1516–1526)
Szapolyai János (1526–1540)
I. Ferdinánd (1526–1564)
I. Miksa (1564–1576)
I. Rudolf (1576–1608)
II. Mátyás (1608–1619)
II. Ferdinánd (1619–1637)
III. Ferdinánd (1637–1657)
IV. Ferdinánd (nem uralkodott)
I. Lipót (1657–1705)
I. József (1705–1711)
III. Károly (1711–1740)
Mária Terézia (1740–1780)
II. József (1780–1790)
II. Lipót (1790–1792)
I. Ferenc (1792–1835)
V. Ferdinánd (1835–1848)
Ferenc József (1848–1916)
IV. Károly (1916–1918)

* (Az 1444 és 1453 közötti
interregnum idején hat éven
át Hunyadi János volt az
ország kormányzója.)

RITKA KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA

<i>Aeskuláp</i>	a gyógyítás istene a görög mitológiában
<i>auspicium</i>	előjel
<i>Baphomet</i>	a templáriusok szimbóluma: kétféjú kőszobor
<i>csiger</i>	silány, savanyú bor
<i>csillagkeresztes</i>	világi rend ősnemesi származású hölgyeknek
<i>dalmatika</i>	katolikus papok ünnepi szertartási öltözéke
<i>duttyán</i>	lacikonyha
<i>glacis</i>	a bécsi várfal előtti sétahely
<i>izmaelíták</i>	szaracénok; mohamedán bolgár kereskedők
<i>kelevéz</i>	szűrő- és hajítófegyver
<i>klenódium</i>	kincs, ereklye
<i>komposzesszor</i>	közbirtokos: ingatlant másokkal közösen birtokló
<i>moriamur</i>	A „Vitam et sanguinem!” folytatása: „Moriamur pro rege nostro Maria Theresia!” azaz „Haljunk meg királyunkért...!”
<i>osztentáció</i>	kérkedés, hivalkodás
<i>plundra</i>	rongyos ruha

poltúra ezüst tallér
spádé tőrszerű egyenes kard
spelunka lebuj, rosszhírű kocsmá
stammbuch emlékkönyv
vícia közelség